

Eva Mannheimer i Dagens Arena 15 juni 2023

”Några måste fortsätta freden...”

FRED Finns det plats för fredsförespråkare i dag? Eva B Mannheimer jämför dagens situation med den som rådde kring första och andra världskriget och hittar en hel del likheter.

Historien upprepar sig. När Herman Hesse i augusti 1914 genast lade sitt eget romanskrivande åt sidan för att mana sina kolleger runt om i Europa till besinning, kastade sig nationalisterna över honom och han drevs i landsflykt. Hesse skriver:

”Krigets första offer är sanningen. Blir ett japanskt skådespel sämre för att japanska flottan har bombat Tsingtao? Har en dålig tysk bok blivit överlägsen en bra engelsk därför att länderna befinner sig i krig? Gör krigsutbrottet fransk kultur värdelös. Det vill man inbilla oss. Vi måste vägra att delta i detta bedrägeri. Det är förklarligt om politiker och soldater förblindas av hat mot fienden. Men när även de intellektuella grips av krigshetsen och skriver kamplyrik, bojkottar ”fientlig” konst och smäddar hela folk – vem skall då försvara sanningen?..... Några måste fortsätta freden även om hela världen för krig.”

Fredsviljan som försvann

När Stefan Zweig, året 1936, reflekterar över det då annalkande kriget, i artikeln, ”1914 och idag”, (publicerad postumt i essäsamlingen *Tiden och Världen*, i svensk utgåva 1944) är det framför allt olikheterna han framhåller. Då, före augusti 1914, rådde i Europa en till synes samstämd fredsvilja:

”Kejsarna, kanslererna, diplomaterna och till och med officerarna talade bara om fred och åter fred. Det fanns inga professorer, inga politiker och kannstöpere som vågade att öppet förhålliga kriget som ett ’stålbad’, och förberedelserna hemlighölls noga för folket...”

Ty då fanns ett potentiellt och reellt motstånd, en aktiv socialistisk international och en bred borgerlig fredsrörelse bakom Berta v Suttner (som Zweig några år senare skildrar livfullt i sitt ’testamente’, *Världen av igår*).

I Stefan Zweigs skrivande nu, 1936, däremot:

"saknas alla dessa hämningar fullständigt... Upprustningen försiggår i oerhörd skala och mitt på ljusa dagen...I vårt nuvarande Europa ...bli nu för tiden hela folk andligen (eller rättare sagt mot all andlighet) tränade och disciplinerade uteslutande i krigets ideologi, hela produktionen omlägges och inriktas idag överallt med cynisk öppenhet på detta. Det gives idag i Europa knappast någon möjlighet till offentlig meningsyttring. I mer än hälften av Europas länder är det fria ordet bundet genom censur, och till och med i de andra rättar sig försiktigheten frivilligt efter utrikesministeriets önskningsar."

Även ett barn förstår att krigsrustningar obönhörligen leder till krig.

Känns de sista raderna igen? Är vi inte på väg dit igen? Tecknen finns.

Då, både 1914 och 1936, var det den nyväckta nationalismen och den historiska konflikten mellan Tyskland och Frankrike som var krigets egentliga epicentrum och orsak, medan det idag, efter kalla krigets slut, är en konflikt mellan USA/Nato och Ryssland/Kina, om vilken världsordning som skall råda – en multipolär eller en helt dominerad av supermakten USA, och Nato. Nu ett nytt Nato, som efter 1991 och sitt "New Strategic Concept", ratificerat i Madrid 2022, inte längre är en defensiv försvarsorganisation i Helsingforsavtalets anda, utan en explicit offensiv "Holy Alliance". Där Sverige nu ingår efter att i panik ha övergivit sin 200-åriga neutralitet. En konflikt som nu lett till ännu ett tragiskt krig i Europa, med det ukrainska folket som offer i ett 'proxykrig', istället för ett Ukraina som den förmedlande länk mellan väst och öst/Ryssland landet hade kunnat bli. Ingen och inget kan försvara Putinregimens krig i Ukraina. Men hade det inte kunnat förhindras?

Då, 1914, menar Zweig:

"hade ett par dussin parlamentariska ledare, som i rätt tid hade rest sig mot stämplingarna, den gången kunnat förhindra olyckan för miljoner."

1936 ser han däremot inga möjligheter. Allt motstånd var krossat. Den mäktiga vapen- och krigsindustrin hade redan segrat. Kriget bröt ut och än en gång miljoner och åter miljoner döda soldater och civila, städer och hem i ruiner i ännu ett förödande världskrig.

Krigets grymhet tenderar att sprida sig

Och idag? Är vi lika aningslösa som 1914, lika uppgivna och tystade som 1936? Även ett barn förstår att krigsrustningar obönhörligen leder till krig.

Var finns idag de "*parlamentariska ledare*" som skulle kunna hejda denna rustningsspiral? Krig förändrar människor. Krigets grymhet, vapnets logik, tenderar att sprida sig till människors sinnelag. Det blir tillåtet att öppet hata, att slå sig till ro med krigets svartvita världsbild.

De som idag försöker "fortsätta freden" blir inte landsförvisade, men angripna verbalt, tystade och förhånade.

När Stig Dagermans reseskildring, *Tysk höst* (1947), kritiserades i pressen för att inte ta ställning, svarade Dagerman att det var en skymf mot det mänskligas ofrånkomliga komplexitet att nöja sig med enkla svar och förklaringar, att dela upp världen i en svartvit bild av gott mot ont.

De som idag försöker "*fortsätta freden*" blir inte landsförvisade, men angripna verbalt, tystade och förhånade. Kanske finns bland dessa som nu hånar, de som, precis som 1914, i hemlighet tycker att vi i väst behöver ett "stålbåd" för att vakna upp ur vår långa 'belle epoque', vår välståndsdvala? Då bör de betänka att det farligaste vapnet i 2000-talets effektiva och enormt lönsamma krigsindustri inte är senapsgas utan kärnvapen med kapacitet att förgöra allt liv på jorden. Som redan är hotat av klimatförändringarna. Att hantera dem kräver alla våra resurser och är vår tids avgörande, inte "stålbåd" men elddop.